

Tarixi Azərbaycan əraziləri qaytarılmalıdır

Rizvan Talbov,

Qərbi Azərbaycana (indiki Ermənistan) Qayıdış Birliyinin sədri

İndiki Ermənistan tarixi Azərbaycan əraziləri üzərində qurulmuşdur. Biz tarixi torpaqlarımızı unutmamalıyıq, unutmuruq. Bizim tarixi torpaqlarımız İrəvan Xanlığıdır, Zəngəzur, Göyçə mahalıdır. Bunu gənc nəsil də bilməlidir və dünya da bilməlidir. İrəvan bizim tarixi torpağımızdır və biz azərbaycanlılar bu tarixi toraqlara qayıtmalıyıq! Budur, bizim siyasi hədəfimizdir. Biz tədricən bu hədəfə yaxınlaşmalıyıq.

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti.

Qərbi Azərbaycan torpaqlarına qayıtmaq bizim strateji hədəfimizdir.

2005-ci ildə birinci qurultayını keçirərək, fəaliyyətə başlamış, Qərbi Azərbaycana (Ermənistan) Qayıdış Birliyi olaraq, qarşımıza əsasən dörd məsələnin həllinə nail olmağı hədəf kimi göstərmişik.

- Tarixi İrəvan xanlığı əraziləri üzərində qurulmuş Ermənistan dövlətinin zaman-zaman yerli əhali olan azərbaycanlı əhalini deportasiyaya və soyqırma məruz qoyduqlarını Dünya İctimaiyyətinə göstərmək.

- İndiki Ermənistan ərazilərindən qovulmuş soydaşlarımızın tarixi yurdlarını unutmalarına imkan verməmək və həmin yurdlarını daim təbliğ etmək.

- Qərbi Azərbaycana (İndiki Ermənistan) Qayıdışımıza nail olmaq. Bu qayıdışımız kortəbii olmamalıdır. Qayıdışımız yalnız o halda gerçəkləşdirilə bilər ki, 1988-ci ilə qədər indiki Ermənistan azərbaycanlıların kompakt yaşadığı və çoxluq təşkil etdikləri əraziləri özündə əhatə edən Qərbi Azərbaycan Muxtar Respublikası yaradılsın və o halda Ermənistan qaçqınlarının həmin muxtar Respublikanın ərazilərinə Qayıdışları mümkündür.

- Qərbi Azərbaycanda (indiki Ermənistanda) erməni vandalları tərəfindən dağıdılmış azərbaycanlılara məxsus olmuş tarixi abidələrin, mədəniyyət abidələrinin, qəbiristanlıqlarının bərpa olunmasına nail olmaq. Ermənistan qaçqınlarına vurulmuş maddi-mənəvi ziyanlarına görə onlara, varislərinə kompensasiya ödənilməsinə təmin etmək.

Məlum olduğu kimi, indiki Ermənistan Respublikası tarixi Azərbaycan torpaqları üzərində qurulmuşdur. İndiki Ermənistan dövləti, Azərbaycan tarixi, İrəvan, Zəngibasar (Uluxanlı) Dərə-Ələyəz, Zəngəzur, Göyçə, Qaraqoyunlu, Ağbaba, Gəznibasar, Loru-Pəmbək, Sərdarabad, Vedibasar, Şörəyel mahalları üzərində bərqərar edilmişdir. Təəssüflər olsun ki, bizlər həmin ərazilərimizi erməni işğalı nəticəsində itirmək məcburiyyətində qalmışıq və artıq 30 ildir ki, doğma Yurdlarımızı görməkdən, gəzməkdən belə məhrum olmuşuq.

Azərbaycan, Xəzər-Qara Dəniz körfəzi arasında yerləşərək, Türk dünyası arasında körpü rolunu oynamışdır. Şimali Azərbaycan əraziləri Rusiya imperiyası tərəfindən işğal olunana qədər bütöv Azərbaycanın ərazisi 410 000 km².

1813-1828-ci illərdə rus işğalına məruz qalmış Şimali Azərbaycan ərazisi isə 130 000 km² olmuşdur.

1836-cı ildə Borçalı mahalı Gəncə xanlığının tərkibindən alınaraq, Gürcü Kartli-Katexli çarlığına bağışlanmış, 1801-ci ildə Rusiya, Gürcüstan arasında bağlanmış “Georgiyevsk” aktı nəticəsində Gürcüstanla birlikdə Rusiya imperiyası tərkibinə daxil edilmişdir.

XIX əsrin birinci yarısında Türk Qacar imperatorluğu ilə Rus imperiyası arasında gedən savaşlar nəticəsində 1813-cü il (Gülüstan), 1828-ci il (Türkmənçay) müqavilələrinə əsasən Şimali Azərbaycan (Araz çayı sərhəd olmaqla) Rus imperiyasının müstəmləkəsinə çevrilmişdir. Həmin tarixdən başlayaraq, Şimali Azərbaycana qonşu dövlətlərdən İrandan, Türkiyədən, Suriyadan, Livandan və s. erməni ailələri kütləvi şəkildə köçürülərək, xüsusən İrəvan xanlığı ərazilərində, Dağlıq Qarabağda yerləşdirilməyə başlamışlar. Bu köçürülmə nəticəsində İrəvan xanlığı ərazilərində və Dağlıq Qarabağda əhalinin etnik tərkibində ermənilərin xeyrinə dəyişikliyə nail olunmuşdur. Ermənilər Rusiya dövlətinin geniş yardımı və dəstəyi ilə, zaman-zaman həmin ərazilərdən yerli azərbaycanlı əhalini zorakı deportasiyaya və soyqırma məruz qoymuşlar.

Türkmənçay müqaviləsindən sonra Azərbaycanın tarixi ərazisində Ermənistan dövlətinin yaradılması və genişləndirilməsi prosesi baş vermişdir. Bu proses-Azərbaycan Qərb torpaqlarında (tarixi İrəvan xanlığı) yerli azərbaycanlı əhaliyə qarşı etnik təmizləmə, soyqırım siyasəti həyata keçirilərək erməni dövlətinin yaradılması mərhələlərlə həyata keçirilmişdir.

Rus çarı I Pyotrın fərmanı ilə, ermənilərin himayə edilməsi siyasəti sonralar rus çarları və Sovet Rusiyası tərəfindən davam etdirilmişdir. 1828-ci il mart ayında çar I Nikolayın əmri ilə Naxçıvan və İrəvan

xanlıqlarının inzibati ərazisində “erməni vilayəti” yaradıldı və İrəvan (Yerevan adı ilə) şəhəri paytaxt kimi ermənilərə hədiyyə edildi. Rusiyada 1917-ci ildə baş vermiş Oktyabr inqilabı, Cənubi Qafqazda üç müstəqil dövlətin yaranmasına səbəb oldu. Gürcüstan, Azərbaycan və AXC hökumətinin xarici güclərin təzyiqləri nəticəsində ermənilərə güzəştə getdiyi İrəvan şəhəri paytaxt olmaqla, 9 000 km² ərazi üzərində erməni Ararat Respublikası yarandı. Lakin ermənilər əldə etdikləri ərazilərə qane olmayaraq, Azərbaycana məxsus olan daha geniş əraziləri ələ keçirtmək siyasəti yürüdərək, silahlı erməni quldur dəstələrinin, nizami ordu birləşmələrinin vasitəsi ilə, silahsız, dinc azərbaycanlı əhaliyə, azərbaycanlı yaşayış məskənlərinə basqınlar edir, uşaq, gənc, qoca demədən, yerli əhalini kütləvi şəkildə qətlə yetirir, yaşayış məskənlərini vandalcasına qarət edərək, dağıdırdılar. Bu soyqırımlar nəticəsində indiki Ermənistan ərazilərində azərbaycanlılar yaşamış, 450 yaşayış məskəni dağıdılmış əhalisinin böyük bir qismi məhv edilmiş, sağ qalanlar isə Azərbaycanın digər ərazilərinə qaçmağa məcbur olmuşlar.

1920-ci ildə Azərbaycan əraziləri yenidən Sovet bolşevik hökuməti tərəfindən işğal olunduqdan sonra da, Azərbaycana məxsus olmuş ərazilər ermənilərə hədiyyə verilməkdə davam edilmişdir.

Belə ki, 1920-ci il 1 dekabr tarixində Rus Sovet hökumətinin qərarı ilə Zəngəzur mahalının bir hissəsi (4505 m²) Qafan, Gorus, Sisiyan və Meğri bölgələri Ermənistana birləşdirildi. Eyni tarixdə Ordubad, Şərur, Şahbuz rayonlarının bir hissəsi, 1922-ci ildə Göyçə gölü hövzəsindəki Dərəçiçək, Rəvər və Basarkeçər, Qaraqoyunlu bölgələri Ermənistan SSR-ə verildi. Eyni ildə Dərə-Ələyaz ərazisi, 1929-30-cu illərdə Aldərə, Lehvaz, Astayur, Nüvədi, Lök və s. kəndləri Ermənistana verilərək, Muğan rayonu yaradıldı və bunun nəticəsində Azərbaycanla Naxçıvan ərazisi arasında quru sərhəddi kəsilməmiş oldu.

1938-ci il martın 5-də Səderək və Rərki ətrafındakı ərazilər, ermənilərə verildi. 1946-cı ildə 76 km²-lik ərazi ermənilərə verilib. 1982-ci ildə Qazaxın Kəmərli, Aslanbəyli və Qaymaqlı kəndlərinin bir qismi Ermənistana qaytarılıb.

Beləliklə 114.6 min km² ərazi üzərində mövcud olmuş AXC hökuməti əraziləri, 1988-ci ildə 86.6 min km² olmuşdur. Hazırda isə Dağlıq Qarabağın və ətraf yeddi rayonunun işğalı nəticəsində cəmi 66-68 min km² ərazimiz qalmışdır. İki əsrə yaxın bir zaman kəsiyində malik olduğumuz ərazinin yarısından çoxunu itirmişik və həmin ərazidə Ermənistan adlı Dövlət mövcuddur.

İstər çar Rusiyası dövründə, istərsə də SSRİ dövründə Qafqazda bir erməni dövlətini yaratmaq məqsədilə yerli azərbaycanlı əhaliyə qarşı soyqırım, etnik təmizləmə və deportasiya siyasəti həyata keçirilmişdir. Qafqazda özlərinin Ermənistan adlı bir forpostlarını yaratmaq üçün yerli azərbaycanlı əhali etnik təmizləmə və soyqırıma uğradılmışdır. Bu deportasiya və soyqırımları dörd mərhələdə həyata keçirilmişdir.

Birinci mərhələ 1905-1907-ci illər, ikinci mərhələ 1918-1920-ci illər, üçüncü mərhələ 1948-1953-cü illər, dördüncü mərhələ 1988-1992-ci illər.

SSR dövründə azərbaycanlı əhalinin indiki Ermənistan ərazisindən kütləvi köçürülməsi məqsədilə, 1947-ci ilin 23 dekabr tarixində 4083 sayılı qərar qəbul edilib. Qərara görə yerli azərbaycanlıların yerinə, həmin ərazidə xarici ölkələrdən ermənilər gətirilərək yerləşdirilməsi nəzərdə tutulurdu. Həmin qərara əsasən 1948-1953-cü illərdə indiki Ermənistan ərazisində 220000 azərbaycanlı çıxardılaraq Azərbaycanın yaşayış bölgələrinə sürgün edilmişlər. Şəraitsizlikdən həmin əhalinin böyük əksəriyyəti həlak olmuşdur.

Həmin illərdə Ermənistanda azərbaycanlıların yaşadıkları 486 yaşayış məskəni boşaldılmış, bir qisminə də erməni əhali yerləşdirilmiş, bir qismi isə dağıdılaraq yaşayış üçün yararsız vəziyyətə salınmışdır.

1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların Ermənistan SSR ərazilərindən, tarixi etnik torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyası və soyqırıma məruz qoyulması, son 200 ildə soydaşlarımızın başına gətirilən faciələr silsiləsinin bir həlqəsidir. Bununla yanaşı, Ermənistanda 2000-dən çox yer adları dəyişdirilərək, erməni adları ilə əvəz olunmuşdur.

1988-ci ildə isə türksüz Ermənistan siyasəti planlı şəkildə həyata keçirilməyə başlamışdır. 1988-1991-ci illərdə həyata keçirilmiş son deportasiya aktı nəticəsində, Ermənistan SSR ərazisində azərbaycanlılar yaşamış 200-dən artıq yaşayış məskənləri boşaldılmış, 350 mindən artıq azərbaycanlı əhali və 18 min kürd öz ev-əşiyindən zorla qovulmuş, 257 nəfər vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş, 49 nəfər erməni vəhşilərindən qaçarkən dağlarda donmuş, 115 nəfər yandırılmış, 41 nəfəri qəddarlıqla döyülərək qətlə yetirilmiş, 35 nəfər ağır işgəncələrlə qətlə yetirilmişlər.

Ümumilikdə isə bu deportasiya və soyqırım nəticəsində, indiki Ermənistan ərazisində yaşamış, 200 000-ə yaxın azərbaycanlı qətlə yetirilmiş, milyondan artıq isə başqa ərazilərə qaçmışlar.

Bundan sonra ermənilər Ermənistandan azərbaycanlı əhalinin izini itirmək məqsədi ilə burdakı qəbiristanlıqları, tarixi mədəni abidələri, dini müəssisələri, məktəb, xəstəxana və digər binaları darmadağın ediblər. Ermənilər azərbaycanlılara məxsus 2000-dən artıq qəbiristanlığı vəhşicəsinə dağıdıblar. Bu gün Ermənistan adlanan tarixi torpaqlarımızda bir nəfərdə olsun azərbaycanlı yoxdur. Qərbi Azərbaycan türkləri kütləvi şəkildə etnik təmizləmə və soyqırıma uğradılıblar.

Bu etnik təmizləmə v  soyqırım aktlarını biz heç zaman unutmarıq, unutmayacađıq. Bu vəhşilikləri törədənlər ədalət qarşısında dayanıb layıqlı c zalarına çatdırılana qədər Qərbi Az rbycana (Ermənistan) Qayıdış Birliyi olaraq mübarizə aparacađıq!

Biz, QAQB olaraq Az rbycan dövlətinin strateji hədəfinə uyđun olaraq tarixi Qərbi Az rbycandakı yurdlarımıza yenidən sahib çıxmađımız və tarixi yurdlarımıza Qayıdışımızı təmin etmək u ç n mübarizə aparmađı əsas hədəf olaraq qarşımıza qoymuđuq. Tarixi yurdlarımızın unudulmasına yol verməmək u ç n mədəni-kütləvi tədbirlər həyata keçiririk, t bliđat iřl ri aparırıq. 23 dekabr 2018-ci il tarixində Xırdalan ř h r Mədəniyyət Mərkəzində elm, incəsənət xadimlərinin, řairlərin, ziyalıların, xarici qonaqların iřtirak etdiyi m ht ř m “Tarixi Yurdlarımızı Anma” g n  adlı tədbir keçirdik. Tədbir ictimaiyyət tərəfindən böyük ilgi gördü v  təqdir olundu. Eyni zamanda, qarşımıza qoyduđumuz məqsədimizə nail olmaq u ç n Birliyimizin t řkilatlanması, daha da güclü olması u ç n zəruri iřl r g r r k. 2019-cu ildən QAQB Qadınlar řurasını təsis etdik. QAQB Qadınlar řurasında çoxsaylı ziyalı xanımlarımız aktiv fəaliyyət göstərərək, Qayıdış ideyamıza  z töhfələrini verirlər.

QAQB-nin 10 mart 2019-cu il tarixində toplantısında isə QAQB Ađsaqqallar řurasını təsis etdik v   z istəkləri ilə QAQB Ađsaqqallar řurasına çox sayda Ziyalılarımız daxil oldular v  daxil olmaqda da davam edirlər.

Biz yaxın tarixdə QAQB Gənclər řurasının yaradılması iřin  bařlamışıq v  QAQB Gənclər řurasını da təsis edib, Qayıdış iřimiz  daha çox gənclərimizin qořulmalarına nail olacađıq.

Bunlarla yanaşı, regionlarımızda da t řkilatlanma iřin  xüsusi  n m veririk. Belə ki, artıq Gəncə ř h ri, Göygöl, ř mkir, Goranboy, Bərdə rayonlarında regional ř b l rimizin yaradılması iřimiz uđurla gedir və yaxın zamanlarda regional t řkilatlarımızı uđurla təsis edəcəyik. Eyni zamanda, Birliyimizin xarici ölkələrdə də tanınması və fəaliyyət göstərməsi iřin  də xüsusi  n m veririk. Artıq qardař Türkiyə dövlətinin Ankara, İzmir v  Qars ř h rlərində Birliyimizin təmsilçiləri səmərəli fəaliyyət göstərirlər. O cümlədən Rusiya, Ukrayna, Qazaxıstan dövlətlərində də t msilçil rimiz var.

Bütün bunlar onu göstərir ki, biz dođru yoldayıq, haqq yolundayıq. Müvəqqəti olaraq t rk etmək məcburiyyətində qaldıđımız tarixi yurdlarımızı unutmuruz, unutmayacađıq! Zamanı g l nd  gec-tez bizlər tarixi yurdlarımıza sahib çıxacađıq v  h km n tarixi yurdlarımıza qayıdacađıq! Zaman  z h km n  verəcəkdir.